

Polska hantverk

Få vet att Polen är en av världens största möbelproducenter. Plaza besöker en ny designation.

TEXT HANNA NOVA BEATRICE

VÄGEN ÄR FULL AV GROPAR. Vi passerar sömniga byar, folktomma bensinmackor och en liten kyrkogård som ligger i anslutning till en privatbostad. En solblekt skylt hälsar oss välkomna till Otwock, en by två mil norr om Warszawa. En gång i tiden låg här en kurort, vida känd för sin renande inverkan på hälsan. Här hade också Action T4 en bas under andra världskriget, där man systematiskt eliminerade människor med smärre handikapp. Men vi har kommit hit av en annan anledning.

– Polen bryr sig inte om sin designhistoria, säger Anna Kaizowska när hon låser upp den tunga porten framför oss. Bakom dörren gömmer sig det som finns kvar av landets designarv: sammanlagt 24 000 objekt arkiverade på industrihyllor från golv till tak – experiment i bjosträ, fiberglas, keramik och textil, i rum efter rum. En dag ska samlingen inhysas i ett utbyggt nationalmuseum. Men först måste polackerna själva få upp ögonen för sitt arv.

– Polen var ett rikt designland före kriget, men efteråt fick vi ett annat fokus. Vi var tvungna att producera i ett land där ingenting fanns. Då blev det viktigare att pressa priserna än att produktutveckla, säger Anna Kaizowska.

Många av Polens största möbelproducenter har gjort sin förmögenhet på Ikea. De säger det inte högt, men erkänner det "off the record" när bandspelaren stängts av. I dag räknas Polen, med sina 38 miljoner invånare, som världens fjärde största möbelproducent. Men Polen är inte bara de billiga möbelvaruhusens produktionsland. Kvalitetsmärken som Kinnarps, Hästens, Vitra och Established & Sons låter tillverka delar av sitt sortiment här. Bland de tre största polska företagen finns Noti, Iker och Comforty Living. Det sistnämnda är en av världens största madrastillverkare. Var tionde sekund spottar företaget ut sig en ny madrass som sedan transporteras ut i världen.

– Men vi vill inte fortsätta så här, vi vill satsa på en egen kollektion vid sidan om och inte bara producera åt andra. Och för att göra det måste vi förändra det sätt som företagen arbetar med design. Vi måste bli stolta över Made in Poland, säger Pawel Kubara på Comforty Living när han berättar om företags nya satsningar. Bland annat har de initierat en designtävling dit svenska Form Us with Love bjudits in att delta. Vinnaren får sitt bidrag satt i produktion nästa år.

Skåp av Maria Jøglinska,
som studerat på ECAL.

Polska Kompots uppmärksammade stolöverdrag.
Chair transformér.

Oscar Zieta är en av Polens mest välkända unga designer. Hans pall *Plopp* produceras av Hay.

"POLEN VAR ETT RIKT DESIGNLAND FÖRE KRIGET, MEN EFTERÅT FICK VI ETT ANNAT FOKUS. VI VAR TVUNGNA ATT PRODUCERA I ETT LAND DÅ INGENTING FANNS."

Hur detta designuppvaknande kommer att påverka Ikees produktion i Polen i det långa loppet kan man bara sja om. För priserna kommer att stiga. En dag kommer det att bli för dyrt.

– De polska företagen är unga. De bildades för 20 år sedan när marknaden blev fri. Tre av de största startades av några killar som började importera guldlackade billighetsmöbler från Tyskland. De körde över gränsen och fyllde sina bilar med saker som tyskarna inte ville ha, berättar Tomek Rygalik.

– I dag är de några av Polens rikaste entreprenörer. De kommer inte stanna upp nu, deras företag kommer att fortsätta utvecklas och det kommer att gå fort.

Tomek Rygalik är en av Polens mest välkända unga designer och har studerat industridesign på Royal College of Art i London under formgivaren Ron Arad. Han har samarbetat med internationella jättar som Moroso och Artek, men också med mindre kända polska företag. I dag tillhör han en generation polacker som valt att utbildas utomlands för att sedan återvända hem för att ta tillvara på landets möjligheter. Det är en ny utveckling. I designkretsar har man börjat prata om ung polsk design – som är extra spännande eftersom det finns en väl utvecklad produktion i landet. Men hur ser de polska företagen på sin inhemska talang?

– De har fått upp ögonen för inhemska talang. Även om de i första hand koncentrerat sig på dem som studerat utomlands. Man måste förstå att Polen är ett land i snabb förändring. Framför allt finns det ett driv och en känsla av att något är på gång att hända.

Enligt honom finns det vissa drag som förenar polska designer.

– Polens historia finns i vår dna. Vi som vuxit upp under den ekonomiska reformen har påverkats av den och det speglas i det vi gör. Vi är vana vid att ha lite. Det gör oss uppfinningsrika, säger Tomek.

Miska Miller-Lovegrove håller med. Hon är en av initiativtagarna bakom den resande utställningen *Young Creative Poland*. Den premiärvisades i London i höstas, reste till Triennalen i Milano under möbelmässan i april och kommer till Stockholm i februari 2011. Man får anta att hennes status – inte bara som polsk arkitekt, utan också som fru till en av världens största designer, Ross Lovegrove – välkomnas.

– Jag lämnade Polen 1980 och fick inte komma tillbaka förrän tolv år senare. Då hade jag gift mig med Ross och fått ett barn som mina föräldrar aldrig träffat. Många i min generation har varit med om samma sak och vi känner att vi vill sprida kunskap om det land som vi kommer ifrån, säger hon. *Young Creative Poland* har fokus på en ung dynamisk designscen i förändring. Den inger självförtroende, vilket är precis vad som behövs, enligt Miska.

– För några år sedan stötte jag på den polska arkitekten Oscar Zietas pall under Salone de Mobile. Jag blev hänförd. Polen är känd för grafisk design, musik och konst, men inte för sin design. Zieta öppnade mina ögon, berättar Miska.

Zietas pall *Plopp* produceras av det danska företaget Hay och

Tomek Rygaliks vackra ljusinstallation med lampor i corian.

"POLENS HISTORIA FINNS I VÅR DNA. VI SOM VUXIT UPP UNDER DEN EKONOMISKA REFORMEN HAR PÅVERKATS AV DEN. VI ÄR VANA VID ATT HA LITE. DET GÖR OSS UPPFINNINGSRIKA."

Oscar Zietas bänk
Undertryck gjord med
samma FDI-teknik som
han utvecklade för sin
pall *Plapp*.

Betons kyrka engagerade alla
invånarna i den lilla byn där den
byggdes – vilket också var syftet.

har fått ett enormt genomslag internationellt. Han är utbildad arkitekt men hans arbetsmetoder är en ingenjör – *Plapp* är gjord av två sammansvetsade metallplattor som "blåsts upp" med hjälp av luft som pressats in under högt tryck. Det gör att varje pall är unik i sin form, trots att den massproduceras.

Med på utställningen finns också polska Beton, ett ungt arkitektkontor som arbetar interdisciplinärt. Deras stolöverdrag *Chair Transformer* demonstrerar tydligt den uppfinningsrikedom som genomsyrar polsk ung design i dag.

MEN HUR KOMMER POLENS designscen att förändras de kommande åren, och i vilken takt kommer det att ske?

Man brukar säga att en designnation i uppvaknande genomgår en rad olika faser. En av dem brukar vara identitetssökandet som ofta mynnar ut i mer eller mindre bra folkloristisk romantik. Men kanske kommer Polens utveckling som designnation hoppa över några av dessa faser. Redan nästa år planerar trendanalytikern Li Edelkoort att öppna sin omtalade filial till den holländska skolan Design Academy Eindhoven i polska Poznan. Här har privatinvesteraren Piotr Voelkel köpt ett gammalt tryckeri dit man hoppas kunna välkomna 300 elever från hela världen. Många av Polens mest framstående designhistoriker och professorer har valt att inte vara involverade. Beslutet är kon-

troversieellt av många skäl, anser de, eftersom skolan vill exportera sitt holländska designtänk till ett land som behöver fostra sitt eget – de ser det som modern designkolonialism. I stället för att satsa på bra lärare och kunnig personal har skolan ägnat all kraft åt att binda välkända namn till sig – de vill bland annat att Ross Lovegrove ska vara skolans ansikte utåt.

På det polska arkitektkontoret JEMS vill man inte ta ställning till den planerade skolan, men de har liknande erfarenhet från sitt område. På senare år har intresset för att investera – och tjäna pengar – på Polen ökat. Ibland till Polens fördel, men oftast inte.

– Innan den ekonomiska krisen kom investerade utländska företag hejvilt i Polen. Det byggdes exklusiva lägenhetskomplex, höga glastorn. Men nu har mycket av det stannat upp, till Polens fördel. För vem har råd att bo i dessa hem?

– Vem byggs de egentligen för, utbrister Andrej Nikolaj när vi kör genom Warszawa i skymningen. Han pekar ut på byggnadsarbetsplatser där all aktivitet upphört för en oöverskådlig framtid. Tomma kranar mot en ställblå himmel.

– Vi välkomnar den här pausen. Som arkitekter har vi lite mindre jobb, men det är vettigare projekt. Den ekonomiska krisen var precis vad Polens kreativa scen behövde. Nu kan vi visa vad vi går för. ©